

**XALQARO DOIRADA INTELLEKTUAL MULK HUQUQINI
TA'MINLASHNI TARTIBGA SOLUVCHI NORMATIV HUQUQIY
HUJJATLAR TASNIFI VA MOHIYATI.**

Abdurasulov Muhammadqodir ,

Mamatkulov Kamoliddin

Andijon viloyati yuridik texnikumi o'qituvchilari.

ANNOTATSIYA Mazkur maqolada O'zbekiston Respublikasining intellektual mulk muhofazasi bo'yicha Rossiya qonunchiligi misolida jahonda intellektual mulk sohasida amalga oshirilayotgan islohotlar va bu sohadagi zamonaviy tendensiyalar Butunjahon intellektual mulk tashkiloti bilan hamkorlik aloqalarining yo'lga qo'yilishi, uning rivojlanib borishi hamda o'zaro hamkorlikda amalga oshirilishi ahamiyati tahlil etilgan. Shuningdek, O'zbekiston Respublikasida intellektual mulk sohasidagi xalqaro huquqiy norma va standartlarni implementatsiya qilish va xalqaro hamkorlikni rivojlantirish orqali intellektual mulk muhofazasini ta'minlashda huquqiy ahamiyati tahliliy-fikrlar berilgan.

Kalit so'zlar: intellektual mulk muhofazasi, Butunjahon intellektual mulk tashkiloti (BIMT),. Intellektual mulkni rivojlantirish huquqiy asosi,

Har kimga ilmiy, texnikaviy va badiiy ijod erkinligi, madaniyat yutuqlaridan foydalanish huquqi kafolatlanadi. Intellektual mulk qonun bilan muhofaza qilinadi. Davlat jamiyatning madaniy, ilmiy va texnikaviy rivojlanishi haqida g'amxo'rlik qiladi.[1]. Mamlakatimizda iqtisodiyot tarmoqlariga intellektual faoliyat natijalari va innovatsiyalarni joriy etish mexanizmlarini takomillashtirish, mintaqaviy brendlarni yaratish, kontrafakt mahsulotlar realizatsiyasining oldini olish, intellektual mulkning ishonchli huquqiy himoyasini ta'minlash borasida izchil chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Intellektual faoliyat natijalarini qo'llash orqali iqtisodiyot tarmoqlari, ijtimoiy va boshqa sohalarga zamonaviy axborot-innovatsion texnologiyalarni tezkor

joriy qilish O‘zbekiston Respublikasini jadal rivojlantirishning muhim shartlaridan biri sanaladi. Jamiyat va davlat hayotining barcha sohalari shiddat bilan rivojlanayotgan bir paytda mamlakatimizning jahon bozorida mustahkam o‘rin egallashi va rivojlangan davlatlar darajasiga erishishi yo‘lida dadil qadamlar tashlash uchun islohotlarni zamonaviy innovatsion g‘oyalar, ixtirolar va mashhur mintaqaviy brendlar yaratilishiga asoslangan holda amalga oshirish talab etiladi. Shu bilan birga, o‘tkazilgan tahlillar intellektual faoliyatni rivojlantirish, ilg‘or intellektual faoliyat natijalarini qo‘llash orqali ishlab chiqarish jarayonlarini modernizatsiya qilish, intellektual mulkni huquqiy himoya qilish, davlat organlari va tashkilotlarining ushbu yo‘nalishdagi o‘zaro hamkorlikdagi faoliyatini zamon talablariga moslashtirish, intellektual mulk obyektlari qo‘llangan mahsulotlar hajmini oshirish hamda ichki va tashqi bozorlarda o‘z nomiga (brendiga) ega bo‘lgan raqobatbardosh mahsulotlar turlarini kengaytirish borasidagi ishlar lozim darajada olib borilmayotganini tanqidiy tahlil qilinib, O‘zbekiston Respublikasi prezidentining "Intellektual mulk sohasini yanada rivojlantirishga oid qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risi" dagi PQ-221-sonli qarori qabul qilindi. Bu normativ huquqiy hujjat O‘zbekiston Respublikasida intellektual mulk sohasini rivojlantirish uchun huquqiy asos bo‘lmoqda. Shu o‘rinda bir savol tug‘iladi. Xo‘sh, intellektual mulk o‘zi nima? Nima sababdan intellektual mulk muhofazasi va rivojiga e‘tibor bu qadar kuchaymoqda? Bu savollarga javob sifatida shuni aytish mumkinki, intellektual mulk inson tomonidan yaratiladigan ijodiy aqliy faoliyat mahsuli hisoblanadi. Intellektual mulk iqtisodiyot rivojlanishining tarkibiy qismlaridan biridir. Iqtisodiyoti rivojlangan mamlakatlarning deyarli barchasida intellektual mulk rivojiga katta e‘tibor qaratilgani sababli, ularning investitsiyaviy jozibadorligi yaxshilangan, intellektual mulkning ichki yalpi mahsulotdagi ulushi keskin ortgan. Misol uchun, intellektual mulk Evropada yalpi ichki mahsulotning 45 foizini, Xitoyda 12, Rossiyada esa 7 foizni tashkil etadi.[2]

Intellektual mulk (IP) mamlakat innovatsion rivojlanishining eng muhim elementi, uning iqtisodiy faoliyatini modernizatsiya qilish shartidir. Butunjahon intellektual mulk tashkiloti (BIMT) tasnifiga ko‘ra, intellektual mulk deganda inson ongining ijodi tushuniladi: ixtirolar, adabiy va badiiy asarlar, ramzlar, nomlar, tasvirlar va dizaynlar

savdoda qo'llaniladi. Intellektual mulk ikki toifaga bo'linadi: ixtirolar (patentlar), tovar belgilari, sanoat namunalari va kelib chiqish geografik ko'rsatkichlarini o'z ichiga olgan sanoat mulki; va romanlar, she'rlar va pyesalar, filmlar, musiqiy asarlar kabi adabiy va badiiy asarlarni o'z ichiga olgan mualliflik huquqi; chizmalar, rasmlar, fotosuratlar va haykaltaroshlik kabi tasviriy san'at, shuningdek, me'moriy tuzilmalar. Turdosh huquqlarga ijrochilarning o'z chiqishlaridagi huquqlari, fonogramma ishlab chiqaruvchilarning o'z yozuvlaridagi huquqlari, radio va televideniye dasturlarida eshittirish beruvchilarning huquqlari kiradi. Intellektual mulk ob'ektlarini yaratish jarayonlarini rag'batlantirish, birinchi navbatda, ilmiy g'oyalarni faol ravishda izlayotgan va amalga oshiruvchi innovatsion kompaniyalarga yuqori malakali kadrlarni tayyorlash va jalb qilishni o'z ichiga oladi. Bir tomondan, fan va ta'lim sohasida davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashni ta'minlash asosida, ikkinchi tomondan, yuqori malakali kadrlar tayyorlash va ijodiy faoliyatini rivojlantirish uchun qulay shart-sharoitlar yaratish laboratoriyalar va bo'limlar bevosita korxonalarda, Rossiya iqtisodiyotini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlarida intellektual mulk ob'ektlarini yaratishga qaratilgan ilmiy-tadqiqot va ishlanmalarni faollashtirishga imkon beradi. Xo'jalik yurituvchi subyektlarning innovatsion rivojlanishini rag'batlantirish intellektual mulk obyektlarini ishlab chiqish, joriyetish, taqsimlash va tijoratlashtirish jarayonlarini tartibga solishning huquqiy asoslarini yaratish, imtiyozli soliqqa tortishning samarali mexanizmini shakllantirish imkonini beruvchi tizimli yondashuvni qo'llash asosida amalga oshirilishi kerak. Yangi intellektual mulk ob'ektlarini yaratish uchun tejalgan mablag'lardan foydalanishni ta'minlaydigan Rossiya kompaniyalarining innovatsion faoliyati to'g'risida, Rossiya innovatsion kompaniyalarining xalqaro hamkorlik va integratsiya jarayonlarida ishtirok etish modelini shakllantirish. xorijiy hamkorlar bilan intellektual mulk obyektlarini yaratish, ichki bozorni faollashtirish va innovatsion ishlanmalar bilan Rossiya innovatsion kompaniyalarining xalqaro darajaga chiqishini tashkil etish. Amalga oshirish uchun asoslar jadvalda keltirilgan 6 ta tadbir IT texnologiyalari, biotexnologiyalar, fotonikalar, nanotexnologiyalar va yoqilg'i-energetika kompleksi sohasida faol faoliyat yuritayotgan Rossiyaning muvaffaqiyatli

innovatsion kompaniyalari tomonidan davlat hokimiyati va boshqaruvi organlari va ilmiy tashkilotlar bilan yaqin hamkorlikda rivojlanishning istiqbolli yo'nalishlarida ilmiy g'oyalarni ishlab chiqarishni ta'minlagan holda tuzilishi kerak. IP obyektlarini yaratish, amalga oshirish, tarqatish va tijoratlash jarayonlarini huquqiy tartibga solishni takomillashtirish Kontrafakt mahsulot aylanishini tartibga solish (shu jumladan bojxona) sohasidagi qonunchilikni o'zgartirish va qat'iylashtirish. IP ob'ektlari muomalasi sohasida monopoliyaga qarshitartibga solishni yaratish va qabul qilish. 3. Eksklyuziv huquqlarni tugatish xalqaro prinsipiga o'tish. 48384 -5-sonli "Texnologiyalar transferi to'g'risida"gi federal qonun loyihasini qabul qilish. Rossiya Federatsiyasi Fuqarolik Kodeksining IP ob'ektlari bilan bog'liq normalarini uning turli qismlari va boshqa qonun hujjatlari o'rtasida uyg'unlashtirish

1. Huquqiy tartibga solishni takomillashtirish tovar muomalasida kontrafakt mahsulotlar darajasini pasaytiradi.

2. IP ob'ektlari huquq egalarining monopol hokimiyati cheklanadi va ularning iste'molchilarini himoya qilish mexanizmlari joriy etiladi.

3. Eksklyuziv huquqlarning tugashi tamoyili raqobatni kuchaytiradi va Rossiyaga sarmoya oqimini rag'batlantiradi.

4. Boshqa mamlakatlarda bo'lgani kabi, texnologiyalar transferi to'g'risidagi qonunning qabul qilinishi texnologiyalar transferi va almashinuvini tezlashtirishda asosiy rol o'ynashi mumkin.

5. Huquqni qo'llash va sud ishlarini yuritish jarayonida qiyinchiliklarni bartaraf etish IP ob'ektlari savdosini kengaytirish uchun ichki bozorni rivojlantirish

1. IP ob'ektlarini tijoratlash jarayonlari va erkin raqobat mexanizmlarini takomillashtirish. Innovatsiyalarga bo'lgan talabni rag'batlantirish. Innovatsion kompaniyalarni qo'llab-quvvatlash va intellektual mulkka bo'lgan ichki talabni rag'batlantirish uchun innovatsion infra tuzilma ob'ektlarini yaratish. Intellektual mulk ob'ektlari savdosini tashkil etishning yangi shakllari va usullarini ishlab chiqish. Intellektual mulkning ichki bozorini rivojlantirish bo'yicha forumlar, amaliy konferensiyalar, yarmarkalar, ko'rgazmalar, salonlar, kongresslar o'tkazish. Intellektual

mulkning ichki bozorini rivojlantirish uchun iterativ marketing texnologiyalarini qo'llash . Yakuniy mahsulotni yaratishga g'oyani olib keladigan muhandislik markazlarini yaratish;

intellektual faoliyat natijalaridan nafaqat davlat darajasida, balki iqtisodiyotning real sektorida samarali foydalanish. IP haqida xabardorlikni oshirish va undan foydalanish talabni, bozorni rivojlantirish va savdofaoliyatini oshirishga yordam beradi.

3. Innovatsion kompaniyalarni qo'llab quvvatlash bo'yicha kompleks chora-tadbirlar bilan birgalikda takroriy marketing texnologiyalaridan foydalanish ichki bozorni IP ob'ektlari bilan rivojlantirish va to'ldirish uchun qulay shart-sharoitlarni yaratadi, bu esa o'z navbatida IP ob'ektlari bilan tashqi bozorlarga chiqish imkoniyatini yaratadi. va innovatsion mahsulotlar Fan va innovatsiyalar sohasida o'zaro manfaatli xalqaro hamkorlikni rivojlantirish.

1. Xorijda IP tovarlarini patentlashni qo'llab-quvvatlash. 2. Xorijiy tadqiqotchilarning bo'lishi va zarur jihozlarning harakatlanishi tartiblarini soddalashtirish.

3. Innovatsiyalar sohasida tadqiqotchilarning yaqin va uzoq xorijdavlatlari bilan hamkorligini ta'minlovchi shartnomalar imzolash.

4. Rossiya kompaniyalarining virtual va an'anaviy klasterlarda, global innovatsion loyihalarda faol ishtiroki Xorijiy tajribadan foydalanish, intellektual salohiyatni oshirish, xalqaro hamkorlikda ishtirok etish Rossiya kompaniyalarining innovatsion faolligini oshirishga yordam beradi, bu esa o'z navbatida iste'molchini ko'paytirish uchun sharoityaratadi. IP ob'ektlariga qiziqish va yaratilgan mahsulotlarni ham mamlakat ichida,ham chet elda tan olish Innovatsion rivojlanishning istiqbolli yo'nalishlarini rivojlantirish.Davlat va aniq korxonalar-iste'molchilar buyurtmasi bo'yicha texnologiyalar, biotexnologiyalar, fotonikalar, nanotexnologiyalar va yoqilg'i energetika kompleksi sohasida IP ob'ektlarini yaratish asosida innovatsiyalarni rivojlantirish. ushumahsulotlardan. Innovatsion iqtisodiyotning istiqbolli va tayanch sohalarida IP obyektlarini yaratuvchi innovatsion kompaniyalarni maqsadli moliyalashtirish va maqsadli qo'llab-quvvatlash. Ushbu tarmoqlar Rossiya iqtisodiyotining xom-ashyo yo'nalishini innovatsion va hozirgi iqtisodiy voqelikda

yagona haqiqiyga aylantira oladigan rivojlanishning asosiy innovatsion sektorlaridan biri bo'lishi mumkin. Jahonda intellektual mulk sohasida amalga oshirilayotgan islohotlar va bu sohadagi zamonaviy tendensiyalar asosida o'zaro fikr almashish hamda ilg'or xorijiy tajribani o'rganish muhim ahamiyat kasb etadi. Ular innovatsion salohiyat va faollikning o'sishiga, tashqi bozorlardagi raqobatdosh ustunliklarga xizmat qiladi va bularning barchasi, o'znavbatida, mamlakatimizning yanada iqtisodiy rivojlanishini belgilab beradi. Intellektual mulk sohasidagi xalqaro huquqiy norma va standartlarni implementatsiya qilish va xalqaro hamkorlikni rivojlantirish huquqiy-amaliy asos bo'ladi.

Foydalangan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi konstitutsiyasi. lex. uz.
2. Boboqul TOSHEV, yuridik fanlar doktori .<https://yuz.uz/uz/news/intellektual-mulknihimoyalashning-huquqiy-va-tashkiliy-asoslari-takomillashadi>.
3. <http://lex.uz//uz/docs/-5987120> Intellektual mulk sohasini yanada rivojlantirishga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida.
4. Проект федерального закона № 48384-5 “О передаче технологий”
<https://www.garant.ru/products/ipo/prime/doc/3035541/>